

Termín znamená „svědectví“ nebo „dosvědčení“, v moderní arabštině také „vysvědčení“ nebo „certifikát“; ve specifickém náboženském významu pak „vyznání víry“. Islámská šaháda zní: *Ašhadu an lá iláha illá 'lláh wa Muhammadan rasúlu 'lláh.* „Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží.“

Toto krátké vyznání svou první částí řadí islám k monoteistickým náboženstvím a dále poukazuje na Muhammadovo prorocké poslání, čímž zahrnuje víru ve zjevený Korán. Chce-li se nevěřící stát muslimem, musí pronést šahádu. V současné praxi konvertita šahádu pronáší zpravidla před významným islámským činitelem, jakým je například šejch al-Azharu, muslimský státník nebo místní hodnostář. Stačí však pronést šahádu před dvěma svědky a pořídit úřední zápis. Při tom je samozřejmě důležitá upřímnost a poctivost záměru.

Tento pilíř má několik stránek. Za prvé, osoba, která pronáší šahádu, bude Bohem vyslyšena a odměněna jenom tehdy, jestliže chápe pravdu tohoto výroku a opakuje jej s porozuměním a opravdovou upřímností. Pokud by šahádu vyslovoval pokrytec, věřící pevně jinak, nebude u Boha pokládán za věřícího a nebude ani uchráněn trestu na onom světě. Ještě horší než takovéto skryté pokrytectví je odporné novotaření (*bid'á*)...

z knihy KITÁB USÚL AD-DÍN (O základech náboženství) Abdalqáhira al-Baghádáhiho (z. 1037)

Povinnost vyznávat víru plní příslušník muslimské obce při každodenních modlitbách, které šahádu vždy obsahují jako výraznou část. V širším smyslu vyznává svou víru též tím, že za ni bojuje a je připraven položit za ni i život. V takovém případě je s úctou připomínán jako *šahíd*, mučedník či padlý hrdina, etymologicky doslova „svědek“. (Stejnou řeckou etymologii má církevně latinské *martyr*, užívané o křesťanských mučednících.) V moderní době se uctívým *šahíd*, pl. *šuhadá'*, označují všichni, kdo položí život za ušlechtilou věc, například v národně osvobozené boji.

Bohatě strukturovaný obsah víry (*ímán*), k níž se muslim hlásí a kterou v plnosti předpokládá šaháda, není již věcí právní vědy, ale dogmatické teologie.

Islám přikládá velkou závažnost čistotě, jejíž pojetí islámští právníci (podobně jako Mojžíšův Leviticus) rozebírají zevrubně až do drobných podrobností. Jde o čistotu tělesnou, morální a rituální v jediném celku. Muhammad ji podle hodnověrného hadíthu označoval za polovinu víry. Tahára není sice jedním z pilířů, tvoří však důležitý předpoklad platnosti modlitby a hadždže.

Opakem čistoty je poskvrnění, které se z teologického pohledu dělí na hmotné a mentální, a z pohledu práva, prakticky závažnějšího, na věcné a náboženské, nebo na těžké (*džanába*) a lehké (*hadath*). K těžkému znečištění dochází jakýmkoliv pohlavním stykem a vůbec vyměšováním spermatu, u ženy je působí také menstruace a šestinedělí.

Á'íša řekla: „Prorok – ať mu Bůh žehná a dá mu mír – se mi opíral o klín, přestože jsem měla měsíčky, a potom přednášel Korán. Já zas, přestože jsem měla měsíčky, jsem Poslu Božímu čechrala vlasy.“

ze sbírky Buchářiho (Islámské právo je zde méně přísné než starozákonní očišťovací řády – srv. Lv 15:19)

Lehké znečištění přivodí dotyk nečisté věci (*nadžis*, opak od „čistého“ *táhir*). Takovéto nečisté, poskvrnující věci jsou víno a lihoviny, nečistá zvířata (vepří, psi), zdechliny (*majta*; každé zvíře, které nebylo náležitě usmrceno, mimo ryby a hmyz), krev, hnís, zvratky a výkaly (ale nikoli slzy, pot nebo hlen) a mléko nejdých zvířat. Některé právní školy tento výčet poněkud pozměňují. Například podle Abú Hanífy lihoviny nejsou nadžis. Šíité naopak k výčtu přidávají mrtvá lidská těla a nevěřící. Obecně platí, že člověk se znečišťuje také konáním potřeby, spánkem, omdlením, dotykem osoby opačného pohlaví a dotykem pohlavních orgánů.

Ve stavu lehkého znečištění není věřícím dovoleno se modlit, konat *tawáf* kolem Ka'by a dotýkat se Koránu. Ve stavu džanáby není přípustné ani se zdržovat v mešitě nebo přednášet Korán.

Stav znečištění se odstraňuje očištným omytím, které je podle závažnosti poskvrnění rovněž dvojího druhu. Velké znečištění odstraní jen *ghusl*, tj. úplné vykoupání nebo omytí celého těla s vypláchnutím úst a nozder. Hadath lze odstranit částečným omytím (*wudú'*, *tawaddu'*). Očišťování se opírá přímo o autoritu koránského textu.

Vy, kteří věříte! Když se chystáte k modlitbě, umyjte si obličej své i ruce

Instituce povinné almužny či náboženské daně určené na obecně prospěšné a dobročinné účely se v medínské obci vyvíjela postupně. Důraz na záslužnost dobročinnosti provázal islámské učení od samého počátku. (Stojí za připomenutí, že Ježíš rovněž pokládal almužnu vedle půstu a modlitby za třetí výraz zbožného života – Mt 6:1–18). Korán označuje dobrovolnou almužnu slovem *sadaqa*, které se někdy jak ve zjevených textech, tak později u některých právníků (např. Málika b. Anas) významově kryje s pojmem zakátu, jenž má být odváděn do státní pokladny. Koránské verše z doby po dobytí Mekky svědčí o neshodách, s nimiž se Muhammad střetával při využívání prostředků z tohoto zdroje pro své sociální a politické záměry.

A jsou mezi nimi někteří, kdož tě pomlouvají kvůli rozdělování almužny; když z ní něco dostanou, jsou spokojeni, avšak když z ní nedostanou nic, hned jsou rozzlobeni. Kéž jsou spokojeni s tím, co jim Bůh a posel Jeho dali, a nechť řeknou: „Bůh nám postačí a Bůh nám ušetří ze Své laskavosti a taktéž i posel Jeho. A my toužíme jen po Bohu!“ Almužny jsou pouze pro chudé a nuzné, pro ty, kdož je vybírají, pro ty, jejichž srdce se sjednotila, pro otroky a zadlužené, pro boj na cestě Boží a pro toho, kdož po ní kráčí – podle ustanovení Božího, a Bůh je vědoucí, moudrý.

(9:58–60)

Početná místa v Koránu svědčí také o potížích při získávání příspěvků. Dobrovolné almužny se stále více měnily v pravidelnou daň. Nejprve zřejmě ve smlouvách, které Muhammad uzavíral s beduínskými kmeny, přijímajícími islám. Zde vznikala i funkce výběřčích. Obecný duch koránských pokynů, jemuž zůstávají cizí propracovaná schémata pozdějších právních norem, nicméně trvale zdůrazňuje, že věřící mají dávat jako almužnu prostě vše, co jim přebývá (2:219).

V tomto směru si mezi Prorokovými druhy počínal nejdůrazněji Abú Dharr al-Ghifáří, který zdůrazňoval, že věřící si má v osobním vlastnictví podržet jen tolik, kolik skutečně potřebuje. Jeho postava se v moderní době octla na výsluní pozornosti v některých teoriích islámského socialismu, popřípadě v té části islámské levicové literatury, která polemizuje s názory o neslučitelnosti islámu s komunismem. V islámu se stejně jako v křesťanství v průběhu staletí skutečně objevovala radikální sociální hnutí, které zavrhovala majetek a zvláště přepych. Většinovým

názorem obce bývala zpravidla odsouzena jako heretická, anebo z původního radikalismu sama časem slevila.

Samo slovo zakát je často historicky nepřesně, ale tím neméně suggestivně odvozováno od verbálního kořene vyjadřujícího čistotu; odtud představa zakátu jako morálního očištění majetku činnou sociální solidaritou. Píliře islámu zakotvují zásady vztahů k Bohu i sociálního chování. Již Tabarí si všiml, že povinnost modlitby je v Koránu velmi často uváděna v blízkém kontextu se zakátem.

Almužna se plně přeměnila v daň záhy po Muhammadově smrti spolu s rozmachem centralizované státní moci chalífátu. Tradice připisuje pravověrným chalífům podrobná fiskální nařízení, která právní věda s drobnými rozdíly podle jednotlivých škol později kodifikovala.

Podle klasického práva se zakát odvádí každoročně z určených druhů majetku, pokud překračují stanovenou hranici *nisáb*. Zdaňovaný majetek zahrnuje vypěstované plodiny, které se rychle nekazí, zvláště obilí, hrozny a datle; dále velbloudy, skot, ovce a kozy, pokud se tato zvířata volně pásala a nebyla využívána k práci; dále zlato a stříbro a zboží uskladněné k obchodování. Ze zemědělských plodin se zakát platí hned po sklizni, z ostatních druhů po roce nepřetržité držby. U plodin činí zakát 10 %, po případě 5 %, jestliže pole musela být uměle zavlažována. Zakát z užitných zvířat se řídí složitými předpisy podle počtu a druhu, zhruba činí asi 2 1/2 %. Stejná sazba platí pro drahé kovy a zboží. Za *nisáb* se pokládá 5 velbloudů, 20 kusů hovězího dobytka nebo 40 ovcí či koz, u zlata pak 20 *mithqálů* (asi 84 nebo 96 g) a u stříbra asi sedm násobek tohoto množství.

Zakát lze odevzdávat přímo těm, komu má připadnout, správnější je však svěřit ho k rozdělení úřadům. Zakát tak záhy splynul se státními daněmi a pozbyval bezprostřední charitativní smysl. Pokyny pro rozdělování daně citovaným koránským výčtem právníci rozpracovali do podrobného výkladu jednotlivých skupin oprávněných příjemců. Výraz „jejichž srdce se sjednotila“, překládaný také „jejichž srdce mají být usmířena“ nebo „získána“, se vztahuje na Mekkánce, které si Muhammad chtěl získat po dobytí svého rodného města. Jak jej chápat dál, o tom právníci vedli spory. V případě otroků jde o finanční podporu, aby se mohli vykoupit. Skupina bojující na cestě Boží zahrnuje bojovníky, kteří se účastní džihádu mimo pravidelné vojsko, ale „cestou Boží“ lze chápat i budování obecně prospěšných staveb a zařízení. V tomto smyslu se v arabských zemích, osmanské říši i jinde v islámském světě

veřejným kašnám a studnám říkalo *sabil*, „cesta“. Co se týče zadlužených, některé výklady zdůrazňují zvláště nárok těch, kdo se zadlužili bohu libým činem, a k výčtu řadí také poutníky, kteří potřebují pomoc, aby dosáhli cíle své cesty.

Podle Abú Hurajry Posel Boží vybíral v době sklizně z palem daň v datlích. Ten přinesl své datle, ten zase své, a brzy se mu jich nakupila celá hromada. Jeho vnuci Hasan a Husajn si s datlemi začali hrát. Jeden z nich vzal datli a nesl si ji do pusy. Posel Boží ho viděl, vzal mu datli od úst a pravil: „To nevíš, že Muhammadova rodina zakát nejí?“

ze sbírky Buchářiho

Daňová praxe islámských zemí se s postuláty *fiqhu* v různé míře rozcházela a značně se lišila podle místních úprav. Vysoké daně, jež úřady ukládaly a vymáhaly, přesahovaly zákonný zakát a také jejich použití se lišilo od ideálu. Fiskální metody vykořisťování patřily ostatně vždy k příznačným rysům orientálního typu feudálního společensko-ekonomického uspořádání, označovaného někdy podle Marxovy poznámky za asijský výrobní způsob.

Přesto si zakát ve vědomí širokých vrstev věřících muslimů uchoval svou tvář jednoho z pilířů náboženství. Zvláštní místo zaujímá čistě dobročinný zakát poskytovaný formou almužny chudým na závěr ramadánu, *zakát al-fitr*. Do dnešního dne dotváří radostnou atmosféru konce postního měsíce a těší se účtě jako záslužný projev ryzí zbožnosti.

Obnovený význam daly principu zakátu novodobé teorie islámského socialismu. Zakát je v nich vedle některých dalších prvků islámského práva, jako jsou zákaz lichvy, dědické předpisy apod., představován jako důležitý princip sociální spravedlnosti a solidarity.

Zásady sociální solidarity lze uplatňovat díky těmto prostředkům: 1) Zákonodárství státu. 2) Zákonodárství sociální solidarity ukládající daně potřebné k ustavení sociální rovnováhy. 3) Zákonodárství upravující veřejné výdaje ukládáním daní pro zlepšení veřejně prospěšných služeb. 4) Zákonodárství upravující znárodnění důležitých přírodních zdrojů (vody, porostů, energie). 5) Zákonodárství o úrocích a prostředcích k uhrazení schodků tím, že bude v případě potřeby odňat přebytek majetku velkých kapitalistů. Takové je zákonodárství zakátu. „A jsou-li přítomni při rozdělování příbuzní, sirotci a chudí, dejme jim něco z toho a promluvm s nimi slovo vlídné (4:8).“

MAHMÚD ABDALMAGÍD: ARABSKÝ SOCIALISMUS VE SVĚTLE ISLÁMU, publikace Nejvyšší rady islámských studií, Káhira, 1964 (tedy z doby Násirových socializačních experimentů)

V podobném duchu chválí morální rozměr islámských hospodářských zásad R. Garaudy. Zdůrazňuje, že zakát z majetku ve výši 2 1/2 % převádí za život jedné generace soukromý majetek do sociálních pokladen společnosti a znemožňuje, aby kdokoliv vedl lenivý život na základě rodinného zděděného bohatství.

P Ů S T

Třicetidenní půst (*sawm, sijám*) v měsíci ramadánu zavedl Muhammad v Medíně na jaře r. 624 namísto jednodenního půstu, připomínajícího starší, židovský vzor.

Vy, kteří věříte, předepsán vám jest půst, tak jako byl již předepsán těm, kdož před vámi byli – snad budete bohabojní! Postěte se jen po určený počet dní! Ten z vás, kdo je nemocen anebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později. Ti, kdož mohou se postit, však nečiní tak, ti nechť se vykoupí nakrmením jednoho chudého. Kdo však dobrovolně učiní více dobrého, bude to přičteno k jeho dobru. A půst je pro vás lepší – jste-li rozumní. Postním měsícem je měsíc ramadán, v němž Korán byl seslán jako vedení správné pro lidi a jako vysvětlení tohoto vedení i jako spásné rozlišení. Kdo z vás spatří na vlastní oči měsíc, nechť se postí! Ten z vás, kdo je nemocen nebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později; Bůh si přeje vám to usnadnit a nechce na vás obtížné. Dodržujte plně tento počet a chvalte Boha za to, že správně vás vede – snad budete vděční.

(2:183–185)

Pozdější dodatek k těmto veršům upřesňuje, že půst od jídla, pití i pohlavního styku platí jen pro denní dobu.

Jest vám dovoleno přiblížit se v noci postní k manželkám svým... Jezte a pijte až do chvíle, kdy od sebe rozeznáte bílou a černou nit na úsvitu, potom udržujte plný půst už do noci.

(2:187)

Touto úpravou se islám zřetelně odlišil od židovských a křesťanských způsobů postu. Někteří badatelé uvažují o možných vlivech mani-cheismu nebo zvláštních zvyků některých křesťanských sekt.

Islámští právníci koránské pokyny podrobně rozpracovali, s drobnými rozdíly mezi jednotlivými školami. Povinnost půstu platí pro každého dospělého (*báligh*), duševně (*‘áqil*) a tělesně (*qádir*) zdravého.

Děti jsou vedeny k půstu zhruba od deseti let. Povinnosti jsou zproštěni lidé staří, nemocní, těhotné a kojící ženy, ti, kdo konají těžkou fyzickou práci, a lidé na cestách. Staří a nevléčitelně nemocní nemohou půst nahradit později, dávají tedy náhradou potravu chudým. Ostatní zanedbané postní dny nahradí později (*qada'*). Půst musí nahradit i ten, kdo jej zanedbal bez platného důvodu, a navíc musí vykonat kajicný skutek dostiučinění (*kaffára*). Pro závažné případy narušení šari^ca specifikuje i požadovanou kaffáru.

Půst začíná novoluním po ukončení předchozího měsíce ša^cbánu. Spatření nového měsíce se podle místních zvyků ohlašuje ranou z děla, světly na minaretu nebo jiným tradičním způsobem, v moderní době rozhlasem, televizí a dalšími sdělovacími prostředky. Stejně se také v jednotlivých dnech oznamují či připomínají časy západu a východu slunce, směrodatné pro započetí jídla (*iftár*) a ráno pro zahájení opětovného půstu.

Před každým postním dnem anebo alespoň globálně na počátku ramadánu (zvláště podle Málíkovy školy) musí věřící vyslovit zbožné předsevzetí (*nija*).

Během postních dnů je věřící povinen zdržovat se jakéhokoliv jídla a pití a vůbec polknutí čehokoliv, kouření, pohlavního styku a záměrného zvracení. Má se také vyvarovat svárů, pomluv a neslušných řečí a pokud možno by měl konat dobré skutky.

Když začíná ramadán, otevírají se brány nebes, brány pekel se zavírají a démoni jsou spoutáni řetězy.

...

Půst je ochranný útelek. Ať se postící věřící nedopouští hanebných činů a není hrubý! Jestliže se ho kdo snaží napadnout nebo urazit, ať pronese dvakrát: „Postím se.“ Přisáhám při Tom, v Jehož rukou je můj život, že pach z úst postícího se je Bohu příjemnější než vůně mošusu.

Prorokovy výroky ze sbírky Buchářiho.

V moderní době někteří nemocní přijímají v ramadánu léky, je-li to možné, raději injekčně než per os. Pracovní doba a všechen veřejný život se v postním měsíci přizpůsobuje zvláštnímu rytmu, aby se unavení postící se věřící mohli ve dne prospat, zatímco v noci městská centra hýří světly, hudbou a rušným životem a obchody, restaurace a kavárny zůstávají velkou část noci v provozu.

K přerušení půstu (*iftár*) má věřící přistoupit hned po západu slunce. Místní obyčej určují, kterým jídlem lačný věřící začíná konejšit hlad.

Velmi často jsou to datle s vodou, po nichž pak následuje další, zpravidla bohatá strava. Doporučuje se dobře se najíst ještě před svítáním. Vcelku v islámských zemích v ramadánu, zdánlivě paradoxně, vzrůstá celková spotřeba masa a vůbec potravin; odpovědná úřední místa s tím počítají a starají se o zvýšené zásobování. Ramadán je měsícem sebezapření, ale i radosti, která vyplňuje jeho noci a vrcholí v posledních dnech a o svátcích (*ʿid al-fitr* „svátek ukončení půstu“, zvaný též *al-ʿid as-saghír* „malý svátek“), jimiž muslimové oslavují ukončení ramadánu.

Tematika půstu a jeho porušení byla přirozeně vždy plodnou půdou pro právníkovou kasuistiku. Dodnes zůstává předmětem častých dotazů věřících a dobrozdání náboženských autorit.

Kdo se najedl nebo napil opomenutím nebo omylem, nemusí půst nahrazovat ani vykonat kaffáru. Vysvítá to z výroku Prorokova – ať mu Bůh žehná a dá mu mír: „Kdo při postu zapomněl a pojedl nebo se napil, jeho půst je platný, neboť to Bůh mu dal pojist a napojil ho“, a z výroku „Od Boha může obci přijít omyl nebo opomenutí, proto na ně nehleďte s odsouzením“. Je také známo ustanovení, že kdo si nedopatřením lokne vody při omývání, neporušil tím svůj půst.

A jestliže počátkem půstu je úsvit a koncem západ slunce, tedy ten, kdo pojedl nebo se napil v domnění, že úsvit ještě nenastal, zatímco již svítá, anebo v domnění, že slunce již zapadlo, zatímco nezapadlo, jedl v době postu úmyslně a půst tak narušil. Musí půst nahradit. Jestliže se však mylil v určení času, neprovinil se proti svaté povaze postu a nemusí vykonat kaffáru. Připomíná toho, kdo se domnívá, že již nastal čas k modlitbě, a pomodlí se, a potom se ukáže, že čas ještě nenastal, takže musí modlitbu zopakovat.

VELKÝ IMÁM MAHMÚD ŠALTÚT: FETVY, Káhira, 1966

Zajímavou otázku přinesla velká mobilita moderní doby, kdy mnoho muslimů žije v severních částech Evropy nebo Ameriky, kde se v létě bílý den neúměrně prodlužuje. Pro takovéto případy se právní autority shodly, že je přípustné řídit se poměry na jižnějších rovníkových pásmech, kde leží mateřské země islámu, zhruba do úrovně jugoslávského Bělehradu.

Mimo ramadán islám předepisuje půst jako kaffáru při některých proviněních, jako jsou například neúmyslné zabití (4:92) nebo porušení přísahy, a poskytuje prostor také pro bohublé dobrovolné posty. Na tomto poli bohatá právní literatura rozebírá, které dny jsou pro půst vhodné a které nikoli. Je zakázáno postit se o obou velkých svátcích a nedoporučuje se postit se v pátek. Naproti tomu se však doporučuje dobrovolný půst při příležitosti 10. muharramu, 9. dhú 1-hidždža

a 27. radžabu (den *mi^crádže*) a dále pak v týdnu v pondělí a ve čtvrtek.

Moderní islámská publicistika často vyzdvihuje morální hodnoty půstu jako cvičení vůle a také projevu solidarity s chudými, a v souladu se současnou lékařskou vědou také zdůrazňuje zdravotní užitečnost půstu. Silné veřejné mínění ve většině islámských zemí nutí k půstu i méně zbožné spoluobčany. Pro ně i pro cizince jinověrce platí, že by rozhodně neměli porušovat obecný půst pohoršlivě na veřejnosti a měli by jíst a pít nebo kouřit raději v ústraní. Tlak veřejného mínění se ovšem liší podle jednotlivých zemí a společenských prostředí. V některých zemích se prosadila větší míra tolerance, někdy odůvodňovaná potřebami národní výstavby, která je vlastně obdobou úsilí džihádu a tedy důvodem k výjimce.

H A D Ž D Ž

Povinnost vykonat alespoň jednou za život pouť do Mekky ukládá všem dospělým muslimům, mužům i ženám, koránský příkaz.

A Bůh uložil lidem pouť k chrámu tomuto pro toho, kdo k němu cestu může vykonat.

(3:97)

Právní literatura podrobně rozebírá význam uvedeného vymezení. Povinnost platí pro každého, kdo je tělesně i duševně zdravý a má potřebné prostředky k cestě. Neplatí pro otroky a ženy bez manžela nebo mužského příbuzného, který by je doprovodil, a neplatí také tehdy, není-li cesta bezpečná. Bohatý nemocný může také za sebe poslat zástupce, jemuž hradí výlohy. Takovéto opatření může učinit (zvláště podle názoru Šáfi^cího školy) i v závěti. Dědic je povinen vykonat hadždž za zůstavitele, jestliže ten jej nemohl vykonat sám.

Korán, a tedy také právo a praxe, pečlivě rozlišují mezi hadždžem a malou poutí – *umrou*. ^cUmru lze vykonat jako záslužný čin individuální zbožnosti kdykoliv, zatímco hadždž představuje hromadnou pouť v určených dnech měsíce dhú-l-hidždža. Povinnosti a obřady v Mekce samé jsou v obou případech prakticky totožné, a obě pouti se také běžně kombinují.

Kdo se vypravuje na pouť, má nejprve doma všestranně uspořádat materiální poměry, zaplatit případné dluhy a zabezpečit rodinu na dobu

své nepřítomnosti, a zároveň dostiučinit za různá minulá provinění a učinit upřímné předsevzetí žít nadále ctnostněji vůči Bohu i lidem.

Mekka spolu s Medínou představují posvátné okrsky (*haramán šarífán*), do nichž je zakázán přístup nemuslimům. Věřící si ještě před vstupem do Mekky obleče poutní šat, sestávající ze dvou nesešitých, tj. bezešvých pruhů bílé látky. Jeden si ovine kolem boků jako suknici, druhý si přehodí přes levé rameno a zprava zaváže na uzel. Hlava zůstává nepokryta a za obuv slouží nanejvýš sandály chránící pouze chodidla. Tento šat se stejně jako stav zasvěcení při pouti a při modlitbě nazývá *ihrám*. Po celou dobu ihrámu, do níž věřící vstupuje očištěm a vnitřním předsevzetím, nijou, není dovoleno se holit, česat, stříhat si vlasy, vousy či nehty, prolévat krev, trhat rostliny, voňavkovat se nebo pohlavně obcovat. Poutník se má všemožně zdržovat jakékoliv rozmařilosti a hádek. Ženy poutnice se halí do dlouhých šatů kryjících i hlavu.

Bože, zamýšlím vykonat hadždž, usnadni mi jej... Bože, nabízím Ti své tělo, vlasy i krev... Zaříkám se, že se odřeknu žen, vonných látek i šatstva v touze po Tvém zalíbení.

poutní níja

Charakteristickým heslem od prvních kroků pouti je při různých obřadech i při cestách mezi obřadními místy volání: *Labbaikja, Alláhumma, labbaikja!* „Tobě k službám, Bože, tobě k službám!“ (Jako projev oddané poslušnosti toto volání připomíná hebrejské *hinnéni* „Tu jsem“, jímž odpovídá Hospodinu zkoušený Abraham [Gn 22:1] a také Mojžíš, oslovený z hořícího keře [Ex 3:4], a Izajáš, pověřený prorockým posláním [Iz 6:8].)

Aby poutníci z nejrůznějších zemí islámského světa vykonali složité obřady správně, jsou dnes stejně jako dříve organizováni podle své příslušnosti do národnostních skupin. Řídí se pokyny odborného průvodce, nazývaného *šejch*, *dalíl* nebo *mutawwif*. Tito průvodci pomáhají poutníkům zařizovat vše potřebné.

Po příchodu do Mekky poutník vykoná *tawáf*, tj. sedmkrát obejde Ka^cbu. Přitom se snaží políbit černý kámen nebo se jej alespoň dotknout, třebas i hůlkou. Následuje sedminásobný běh mezi pahorky Safá a Marwa mimo obvod mešity. Tento běh (*sa^cj*) má připomínat, jak zde kdysi Ibráhím bezradně hledal vodu pro synka Ismá^cíla, umírajícího žízni. Tehdy anděl Džibríl dal podle pověsti vytrysknout prameni Zamzam, jehož vodu poutníci dodnes pokládají za zázračně uzdra-

vující. Pijí ji a před odchodem domů si jí plní láhve a někdy si v ní namáčejí šat ihrámu, v němž budou jednou jako v rubáši pochováni.

Tawáf a sa^cj naplňují obřady ^cumry, a jestliže poutník nekoná návazně ještě hadždž, může odložit ihrám a dát se ostříhat. Při hadždži zůstává nadále v ihrámu.

Vlastní hadždž začíná 7. dhú-l-hidždža kázáním v chrámu Ka^cby (*al-masdzid al-harám*), které podává výklad obřadů. Další den se nazývá dnem napájení (*jawm at-tarwija*). Poutníci společně odcházejí mimo Mekku do údolí Miná, kde konají modlitbu a přenocují. Nazítří ráno stoupají na pahorek ^cArafát, kde po sdružené polední a odpolední modlitbě a dvou chutbách vykonávají za hlasitých zbožných projevů (labbajka...) obřad stání (*wuqúf*) až do západu slunce. Po setmění běží k mešitě Muzdalifa.

A když provádíte běh z ^cArafátu, vzpomínejte Boha poblíže místa posvátného! Vzpomeňte, že On vás uvedl na správnou cestu, zatímco předtím jste byli z těch, kdož bloudí.

(2:198)

Pouť vrcholí 10. dhú-l-hidždža. Tento den krvavé oběti (*jawm an-nahr*) se po celém světě slaví jako Velký nebo obětní svátek (*al-^cid al-kabír* aj.). Po ranní pobožnosti (wuqúf, modlitba a chutba) v Muzdalifě procesí směřuje opět do údolí Miná, kde každý poutník hodí sedm kaménků na západní ze tří velkých hromad, nazývaných *džamra*. Toto počínání symbolizuje kamenování satana, kterého zde podle tradice kdysi Ibráhím zahnal právě kameny. Ďáblu proto přísluší přídomek „kamenovaný“ (*aš-šajtán ar-radžím*).

Potom poutníci v údolí Miná – a spolu s nimi v tentýž den milióny muslimů všude v islámských zemích – obětují podle sunny ovci nebo kozu. Bohatí dříve podřezávali jako žertvu někdy i velbloudy. Maso je záslužné rozdat jako almužnu chudým.

Podle obyčeje se poutníci zdrží ještě tři dny do 13. dhú-l-hidždža. Během těchto dní, nazývaných *ajjám at-tašriq* podle sušení masa z obětovaných zvířat jako proviantu na zpáteční cestu, poutníci znovu házejí kamínky na džamry v údolí Miná, anebo si v Mekce vynahrazují odříkání předchozích dnů. Před odjezdem z Mekky je zvykem vykonat ^cumru na rozloučenou. Proud poutníků pak směřuje ještě do Medíny navštívit Prorokův hrob.

Pouť do Mekky navazuje na staré předislámské zvyky, které Mu-

hammad začlenil do islámu od druhého roku hidžry. Tento přístup zdůvodnil vírou, že Ka^cbu kdysi vystavěl prorok Ibráhím se synem Ismá^cilem jako místo návštěv a útočiště pro lidi (2:124–129). Muhammad sám po dobytí Mekky vykonal vícekrát ^cumru a vykonal také hadždž, a dal tak příklad pro další praxi obce. Z rozsáhlé sumy obřadů hadždže, k nimž orientalistické bádání zná z valné části zajímavé starosemitské kulturní paralely, platí v islámu za Bohem určený závazný fard pouze ihrám, wuqúf, tawáf a sa^cj. Všechny ostatní prvky jsou sunna.

Hadždž hrál v dějinách islámského světa trvale významnou úlohu jako znak a aktivní činitel široké jednoty společenství. Přispíval také k šíření islámské vzdělanosti, hlavně pro národy z periferie. Po staletí směřovaly do Mekky proudy poutníků, organizované do velkých karavan. Nejvýznamnější bývaly karavany vypravované z Káhiry a z Damasku, a dále pak z Iráku. V čele karavany byl veden vybraný urostlý velbloud nesoucí nádherně zdobená prázdná nosítka *mahmal*, symbolizující suverénní moc panovníků, kteří je vypravili. Káhirska karavana, těšící se nejvyšší prestiži, dopravovala také nový ozdobný přehoz (*kiswa*) na Ka^cbu. Puritánští wahhábovci, kteří posvátné okrsky ovládli od r. 1925, sice značně omezili okázalost karavan, zároveň však převzali silnou rukou odpovědnost za bezpečnost poutníků. Dnes ji ztělesňuje saúdské zvláštní ministerstvo hadždže.

Před druhou světovou válkou se počet účastníků poutí pohyboval ročně kolem 70 tisíc. Od padesátých let vytlačila někdejší karavany letecká doprava do Džiddy, vybavené dnes jedním z největších a nejmodernějších letišť, schopným přijímat až 120 letadel denně. Roční počet poutníků se v současnosti blíží dvěma miliónům osob. Zvláště vysoký bývá vždy po sedmi letech o „velkém hadždži“, když 10. dhú-l-hidždža připadne na pátek.

Kdo vykonal pouť do Mekky (*háždž*, *háždží*, v Africe *al-haji* apod.), těší se ve svém okolí úctě. Poutníci jsou při návratu vítáni slavnostní výzdobou domů a mešit. Vykonat pouť a být zachycen na fotografii či kamerou v oblečení ihrámu není bezvýznamné ani pro prestiž státníků islámských zemí. Ve státech s rozvinutým pracovním zákonodárstvím se pro účely hadždže zpravidla počítá s jednorázovým nárokem na zvláštní dovolenou.

Povinnost bojovat za víru krystalizovala v koránských ustanoveních postupně, od požadavků trpělivosti z mekkánského období, přes vzdvižení práva odrážet útoky až po úkol vést aktivní, iniciativní boj za podrobení nevěřících nepřátel, jemuž se rostoucí silou obce otevřela cesta k úspěchu. Tematicke džihádu proti modloslužebníkům je věnována řada medínských veršů, včetně podstatné části pozdní 9. súry „Pokání“ či „Zproštění“.

A bojujte na stezce Boží proti těm, kdož bojují proti vám, avšak nečiňte bezpráví, neboť Bůh nemiluje ty, kdož se bezpráví dopouštějí.

(2:190)

A bojujte proti nim, dokud nebude konec svádění od víry a dokud nebude všechno náboženství patřit Bohu. Jestliže však přestanou, pak skončete nepřátelství, ale ne proti nespravedlivým.

(2:193)

A je vám předepsán také boj, i když je vám nepřijemný.

(2:216; verš navazuje na pokyny o almužně)

Vy, kteří věříte! Co je s vámi, že když vám je řečeno: „Vytáhněte do boje na cestě Boží!“ jste jako přikováni k zemi? Což se vám líbí více život na tomto než na onom světě? Vždyť užívání života pozemského je nepatrné oproti užívání v životě budoucím! Jestliže nevytáhněte do boje, Bůh vás potrestá trestem bolestným, vystřídá vás národem jiným a nebudete Mu moci v ničem uškodit, neboť Bůh je věru mocný nad každou věcí.

(9:38–39)

Ve vývoji právního systému se džihád úzce přimyká ke klíčovému povinností, avšak místo šestého pilíře zaujal pouze u cháridžovské sekty. Oproti individuálním povinnostem (*fard ^ʿajn*) byl džihád v systému náboženského práva určen jako *fard ^ʿalá l-kifája*, tj. povinnost kolektivní, již je každý zdravý muž vázán jen tehdy, je-li třeba jeho osobního přispění, nepostačí-li stávající muslimské vojsko. Jestliže při boji „na stezce (či cestě) Boží“ (*fi sabili 'lláh*) padne, má jako šahíd zabezpečeno ihned čestné místo v ráji.

Povinnost muslimských panovníků vést džihád rozpracovávala islámská klasická mezinárodně právní teorie v systémovém pojetí rozdělení světa na území islámu (*dár al-islám*) a území válečná (*dár al-*

-harb), vedle nichž někteří připouštějí ještě území mírových dohod (*dár as-sulh*). Konečným cílem má být islamizace celého světa. Protivníci mají být vždy vyzváni k dobrovolnému přijetí islámu.

Mnohem později, v koloniální době přicházela na pořad dne modifikovaná otázka, jak se stavět vůči nadvládě „nevěřících“ nad územím platícím za *dár al-islám*. Byla vedena rozsáhlá diskuse zejména o případné povinnosti džihádu muslimů pod britským panstvím v Indii. Mnozí *ʿulamá'* tehdy zastávali názor, že *dár al-islám* si uchovává svou kvalitu i pod cizí vládou, pokud se dodržují islámské zákony, a že džihád má své oprávnění jenom tehdy, má-li reálné vyhlídky na úspěch.

V šíitském prostředí byla myšlenka džihádu zpravidla spojována s představou konečného světového vítězství islámu vedeného alijovským imámem. Dokud imám zůstává skryt, věřící vyčkávají jeho příchodu.

V moderní době se představa džihádu vykládá často v nové podobě. V arabském prostředí obraznému výkladu napomáhá sama etymologie slova, jehož kořen vyjadřuje „vynaložení úsilí“. Je vlastně totožný jako u termínu *idžtihád*. Prorokovi se přičítá výrok, že nejvyšším džihádem je přemáhání vlastních vášní. Někteří moderní muslimští autoři v tomtéž duchu zdůrazňují, že dnes nejsprávnějším džihádem je činorodá práce při výstavbě vlasti. Pojem džihádu v sobě ovšem nese i představu statečnosti. Jiný Muhammadův výrok říká, že nejlepší podobou džihádu je říci tyranům do tváře pravdu.

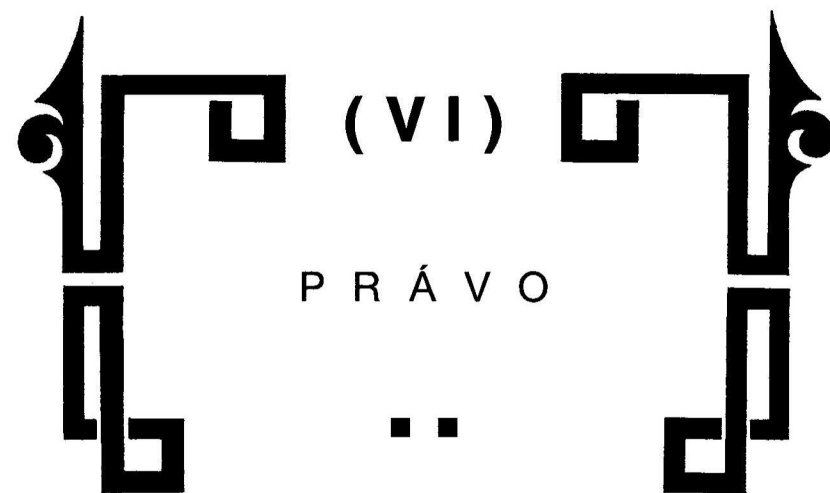
Jiný moderní přístup (Balić aj.) připouští, že život je boj. Džihád je však výhradně boj obranný; nemůže jít o úsilí šířit víru zbraní, neboť Korán jednoznačně říká *nebudiž žádného donucování v náboženství!* (2:256). Džihád znamená nasazení všech sil pro nábožensky motivovanou humanitu, proti liknavosti a pasivitě. Překládat jej do evropských jazyků souslovími jako „svatá válka“ je zavádějící.

V moderním užití slova může jít samozřejmě také o boj za ušlechtilý cíl, zvláště za národní osvobození. Džihád byl vyhlášován z minbarů mešit i v tisku také při vojenských konfliktech, jako byly trojstranná agrese proti Egyptu v roce 1956 nebo války s Izraelem. Militantní interpretace nabyla znovu na důrazu s oživením fundamentalismu, s islámskou revolucí v Íránu a s vleklou občanskou válkou v Libanonu.

Označení bojovníka za svatou věc – *mudžáhid* – se v moderní době dostalo širokého využití v rozdílných případech. Používali jej například někdejší bojovníci alžírské války za nezávislost a také příslušníci ozbro-

jené opozice v Afghánistánu, bojující proti sovětské okupaci a jí do-
sazenému režimu.

Tradiční evropská představa džihádu jako trvalé hrozby násilí má
z muslimské strany svou téměř zrcadlovou obdobu v nedůvěře ke křes-
ťanskému Západu, popřípadě „západnímu imperialismu“, jako trva-
lému zdroji nebezpečí „křížových tažení“. Tento obraz je na islámském
Východě stále živý a islámská publicistika a běžný denní tisk ho pří-
ležitostně osvěžují.

NÁBOŽENSKÉ PRÁVO — ŠARÍ^CA, ŠAR^C – ZTĚ-

lesňuje ve struktuře islámu souhrn Božského řádu přikázaného lidstvu, neproměnný morální Zákon. Šar^C je stejně jako Korán chápán jako věčný, nestvořený. Charakterizuje islám ještě výrazněji než soustava dogmatické teologie, je jeho dření. Soudobí muslimští učenci označují někdy své náboženství za jednotu dogmatu (^Caqída), práva (šarí^Ca) a kultury (hadára). Právní systém přitom fakticky zahrnuje i celou dogmatiku do zákonné povinnosti víry, prvního z pěti pilířů. Obsahuje celou oblast vztahů člověka k Bohu (^Cibádát) i k druhým lidem (mu-^Cámalát) a prostupuje celý způsob života. V podrobných rozpracová-
ních právníků se šarí^Ca zároveň stává vyčerpávající soustavou zákonů a kvalifikací vztahů a činů i východiskem pro morální filosofii.

Tato všeobsažnost je pro současné fundamentalisty předmětem hrdosti.

Pro všechny záležitosti má islám zákony a předpisy. Vyhlásil lidem zákony, které obsáhnou jejich celý život od doby před narozením až po pohřeb... Žádnou důležitou otázku života islám neponechává bez zákonné úpravy... Zákony a ustanovení jsou dány pro všechna období života. Cílem je vychovat dokonalého, vzdělaného člověka, který je živým ztělesněním zákona a zá-
kony naplňuje dobrovolně a samostatně. Islám přikládá mimořádný význam vytváření předpokladů pro výchovu čestných a vzdělaných lidí tím, že ustaví islámskou vládu a bude řešit politické a hospodářské otázky.

CHOMEJNÍ: VELÁJAT-E FAQÍH (Vláda duchovenstva, popř. Islámský stát)